

Doc. František Trstenský

Výskum Svätováclavskej biblie

Abstract: The **St Wenceslas' Bible** was first time printed in 1677 - the New Testament and the Old Testament in 1712 and 1715 at the expense of a society founded in honor of the saint. Its translators, Prague Jesuits Jiri Konstanc, Matej Vaclav Steyr and Jan Barner, used Vulgate as its basis and took into respect other Czech translations - Venice Bible, Old Czech redactions, Melantrich's Bibles, and Bible of Kralice. The translation is followed by many notes. This Bible was the fundamental one for all subsequent catholic translations in Bohemia.

Výskum prekladu Kamaldulskej Biblie (KB) sa sústreďí aj na spoznávanie predlohy, ktorá slúžila prekladateľovi ako podklad k prekladu. Predchádzajúci výskum naznačil, že je zhotovený z latinskej predlohy.¹ V tomto článku sa sústreďíme na porovnanie KB so Svätováclavskou Bibliou (SB). Viedlo nás k tomu niekoľko dôvodov. Prvým dôvodom je skutočnosť, že obidva preklady sú z časového hľadiska navzájom veľmi blízke, preklad KB sa datuje približne do prvej polovice 18. storočia, preklad SB vznikol koncom 17. a začiatkom 18. storočia. Druhým dôvodom sú podobné historické okolnosti. Motívom vzniku SB je uplatňovanie výsledkov Tridentského koncilu, medzi iným zhotovenie obnoveného prekladu latinskej Hieronymovej Vulgáty, čo sa aj stalo v podobe tzv. Sixtoklementínskej Vulgáty, ktorá vyšla v rokoch 1590/92. Práve toto vydanie sa stalo vzorom pre prekladateľov SB a domnievame sa, že podobným spôsobom sa postupovalo aj v prípade KB, keďže obidva preklady predstavujú katolícky preklad Svätého písma. To nám umožní lepšie spoznať ideový zámer, východiskové pozície prekladateľov a ich pohnútky.

Predchodcovia SB v Čechách

Vôbec prvá kniha vytlačená v Čechách bola Kronika trojanská v roku 1468, ktorá vyšla v Plzni. Druhou českou vytlačenou knihou sa stal Nový zákon, ktorý vyšiel pravdepodobne v roku 1475 avšak nepoznáme miesto tlače. Svojím písmom a úpravou napodobňovala rukopisnú predlohu, čo bolo typickým znakom prvých tlačených kníh.² Pre porovnanie uvádzame, že Guttenbergova Biblia, ktorou bola latinská Vulgáta, vyšla v rokoch 1452-55,

¹ Porov.: TRSTENSKÝ, F.: *Charakter poznámok k Novému zákonu v preklade Kamaldulskej Biblie*. In: TYROL, A. (zost.): *Historicko-exegetický výskum Kamaldulského prekladu Biblie II*. Ružomberok : Katolícka univerzita v Ružomberku 2010, s. 128-129.

² Porov.: MERELL, J.: *Bible v českých zemích od nejstarších dob do současnosti*. Praha : Česká katolícká charita 1956, s. 39.

tzn., že české preklady sa objavili veľmi skoro. Treťou českou prvotlačou bol tzv. Dlabačův Nový zákon, ktorý dostal toto pomenovanie podľa mnícha a knihovníka strahovského kláštora B. J. Dlabača (1758-1828), ktorý v roku 1816 našiel zvyšok neznámeho vydania Nového zákona. Keďže v ňom chýba úvod a záver, sme odkázaní len na odhad jeho tlače, ktorý sa kladie pred rok 1487. Prvá celá Biblia v českom jazyku bola vytlačená v roku 1488 v staromestskej tlačiarni Jana Kampa v Prahe a dostala pomenovanie Biblia Pražská. Bola vytlačená na 602 listoch v dvoch stĺpcoch textu na strane. Kutnohorská Biblia bola vydaná hneď nasledujúci rok po Pražskej Biblii s takmer rovnakým textom, ale obsahovala až 116 drovorezií.

Významný prínos pre české tlačené Biblie predstavujú tlačiarne Českých bratov. Ich prvým tlačeným biblickým textom sa stal Nový zákon vydaný v roku 1518 v tlačiarni Mikuláša Klaudianiana v Mladej Boleslavi a dal ju vydať bratský biskup Lukáš Pražský. Tento preklad bol zhotovený z latinskej Vulgáty. Vo svojom úvode obsahoval dva predhovory svätého Hieronyma. V predslove „impresora“ vysvetľuje, že dovtedajšie preklady Pražskej a Kutnohorskej Biblie si v preklade počínali príliš samostatne, čo platí aj pre Benátsku Bibliu.³ V roku 1564 vydal Nový zákon moravský biskup Jednoty bratskej Jan Blahoslav (1523-1571) a jeho preklad sa stal vzorom aj pre prekladateľov Kralickej Biblie, ktorej súčasťou sa stal aj Blahoslavov preklad Nového zákona. Blahoslav prekladal z gréčtiny, ale pridržiaval sa latinského textu Nového zákona. Taktiež Starý zákon Kralickej Biblie sa prekladal z pôvodných jazykov s prihliadnutím na latinský text.⁴ Kralická Biblia je výsledkom českej reformácie Vyšla v rokoch 1579-1594. Ako predloha jej slúžila Polyglota Antverpská, ktorú vydal v roku 1569 Benedikt Arias Montanus za pomoci katolíckych učencov v Španielsku a Holandsku. Kralická Biblia bola až šesťzväzkovým dielom, lebo obsahovala bohatý poznámkový aparát (textové varianty v hebrejčine, gréčtine alebo iných textov), exegetické poznámky, reálie z biblickej archeológie, dejepisu, zemepisu, prírodopisu, medicíny, filozofie atď. Pre širšie publikum bolo v roku 1596 vydané lacnejšie jednozväzkové vydanie bez výkladového aparátu.

Veľa katolíckych autorov sa vyslovilo s veľkým uznaním o preklade Kralickej Biblie a zaraďuje sa medzi najkvalitnejšie príklady tlačiarskeho umenia a najvzácnejšie pamiatky svojej doby v Čechách.

³ Porov.: KYAS, V.: *Česká Bible v dějinách národního písemnictví*. Praha : Vyšehrad 1997, s. 134.

⁴ Porov.: MERELL, J.: *Bible v českých zemích od nejstarších dob do současnosti*. Praha : Česká katolická charita 1956, s. 39.

Prvé tlačené Biblie sa chápali ako náhrada rukopisu. Preto pri svojom vzniku tlačené knihy prevzali vonkajšiu úpravu rukopisov. Ručne maľované iniciály, rubriky, ba dokonca aj materiál, na ktorom boli vytlačené (pergamen) mali toto zdanie ešte viac umocniť. V 60. rokoch 15. storočia sa v tlačenej knihe objavili prvé ilustrácie rezané do dreva, ktoré nemali vysokú umeleckú kvalitu. Postupne ako rástla dôležitosť tlačenej knihy, zvyšovala sa aj kvalita a hodnota drevorytov. Obraz bol na drevo pripravený len v hrubých obrysoch a iluminátor obraz ešte ručne okoloroval. Biblia sa v tom čase vyskytovala zo živých jazykov len v nemeckom, francúzskom, talianskom, holandskom a španielskom jazyku. Česká Biblia bola v tom čase jedinou tlačenou knihou v slovanskom jazyku.⁵

Dejiny vzniku SB

V roku 1669 bol v Prahe vytvorený spolok a základina, ktorú venoval jezuita Václav Matěj Šteyer a jeho matka Marie, za účelom vydávania katolíckych kníh pre ľud. Dostal názov „Dědictví svatováclavské.“ Ako jeho prvá edícia bola vytlačená Biblia, ktorá dostala pomenovanie „Svätováclavská Biblia.“ Tento preklad sa považoval za katolícku protiváhu Kráľickej Biblie a bol urobený podľa tridentskej, tzn. Sixtoklementínskej Biblie, tzv. Sixtoklementiny. V roku 1677 vyšiel najskôr Nový zákon; v roku 1712 Proroci a knihy Machabejcov a napokon v roku 1715 prvá časť Starého zákona.

Podnet k vydaniu tohto prekladu dal pražský arcibiskup Matouš Ferdinand Sobek z Bilenberka. Vydania Biblie sa však nedožil, zomrel v roku 1675. Predhovor k Novému zákonu napísal jeho nástupca Ján Bedřich z Valdštejnu. Vydania všetkých častí sa však nedočkal ani on, lebo zomrel v roku 1694. Urobil tak až jeho nástupca arcibiskup Ferdinand z Khünburku. Za predlohu pre tlač sa vzala tzv. Benátska Biblia z roku 1506. Na preklade pracovali jezuiti Václav Matěj Šteyer (1630-1692), Jiří Konstanc (1607-1673) a Jan Barner (1643-1708). Na tento preklad sa pripravovali už niekoľko rokov a to jednak dôkladným preskúmaním gramatického a lexikálneho systému českého jazyka a obsiahlym štúdiom exegetickej literatúry ako aj štúdiom dovtedajších prekladov Biblie do češtiny. To sa prejavilo vo forme bohatých výkladov, ktoré sú pripojené k jednotlivým kapitolám Nového zákona. Východiskovým českým textom pre prekladateľov bol starý preklad Benátskej Biblie, z ktorej bolo odstránené všetko, čo sa nezhodovalo s latinskou Sixtoklementinou. Pri preklade konzultovali text aj s Kralickou a Melatrichovou Bibliou.⁶

⁵ Porov.: MERELL, J.: *Bible v českých zemích od nejstarších dob do současnosti*. Praha : Česká katolícká charita 1956, s. 39-42.

⁶ Porov.: KYAS, V.: *Česká Bible v dějinách národního písemnictví*. Praha : Vyšehrad 1997, s. 167-169.

Melantrichova Biblia je pomenovaná podľa tlačiara Jiřího Melantricha Rožďalovského, ktorý založil vlastné vydávanie Biblie. Na tento účel sa spojil s Bartolomejom Netolickým a prvé vydanie vytlačili v roku 1549. Melantrich vydal Nový zákon celkovo štyrikrát (1551, 1558, 1570, 1597). Cisár Ferdinand I. ustanovil z politických dôvodov za jediného tlačiara v Čechách práve Bortolomeja Netolického z malostranskej tlačiarne, u ktorého spomínaná Biblia vyšla. Jiří Melantrich sa stal najskôr pomocníkom a spoločníkom Netolického a napokon jeho tlačiareň v roku 1552 kúpil.

„Šteyer a Konstanc tedy podle tridentské Vulgáty starý text Benátske bible nejen pročišťovali a místy nově překládali, nýbrž i přebírali zdařilé a Vulgátě odpovídající překlady z bible Kralické, ojedinele i z bible Melantrichovy a dokonce i ze staročeských rukopisných biblií třetí redakce.“⁷ Jiří Konstanc sa nedožil vydania Nového zákona, zomrel v roku 1673. Matěj Šteyer zomrel počas prác na preklade Starého zákona (konkrétne knihy Jób) v roku 1693, tzn. taktiež sa nedožil vydania Starého zákona. Zostávajúce knihy prekladal Jan Barner, ktorý však zomrel v roku 1708, tzn. štyri roky pred vydaním prvého zväzku Starého zákona. Šteyer a Barner postupovali trochu odlišne pri preklade Starého zákona, než to bolo pri Novom zákone. Základným textom zostala Benátska Biblia, vplyv Melantrichovej Biblie bol oveľa silnejší a naopak oslabil sa vplyv Kráľickej Biblie, celkovo sa však prejavila snaha zachovať väčšiu vernosť a zhodu s latinskou Vulgátou. Obaja jezuiti, Šteyer aj Barner sa pri Starom zákone čo najpresnejšie pridržiavali latinskej predlohy, preto na rozdiel od starších prekladov, ktoré prekladali podľa zmyslu, oni zdôrazňovali úlohu slova, čo je dosvedčené v predhovore k Starému zákonu: *„Písmo Boží netoliko podlé samého smyslu, ale také podlé slov... přeloženo... býti má. A protož... ti, kteříž Bibli v české řeči tlačiti dali... že se slov latinského textu... nedrželi, přepěkných naučení, kteráž se začasté v slovu jako jádro v skořepině kryjí, čtouci zbavují. Což já... ponapraviti sem se vynasnažoval.“⁸*

V predhovore k Novému zákonu spomínaný arcibiskup Matouš Ferdinand Sobek uvádza: *„...předek náš, arcibiskup pražský... k novému přetlačení bibli v českém jazyku (poněvadž znamenal, že katolické české bibli aneb žádné nebylo, aneb velmi zřídka, totiž ta, která již dávno v Benátkach vydána byla...) svou pastýřskou starost obrátil... pak to míti chtěl, aby toto přeložení s římským latinským textem, z rozkazu Sixta V. na světlo vydaném, vlastně se srovnávalo. A to aby se stalo, rovnáním onyno staré bibli české někdy v Benátkach vydané a potom také jiných před narozením Lutera sepsaných, s dotčeným latinským textem, a toliko to přeložení, které by podlé smyslu katolických Svatého Písma vykladačů zdálo se latinskému*

⁷ Porov.: KYAS, V.: *Česká Bible v dějinách národního písemnictví*. Praha : Vyšehrad 1997, s. 214.

⁸ Porov.: KYAS, V.: *Česká Bible v dějinách národního písemnictví*. Praha : Vyšehrad 1997, s. 220-221.

*textu nejpodobnější, položeno bylo... Poněvadž pak kacířská chytrost nejvíce usilovala N. Zákon zfalšovati a z něho základy svých bludů bře, proto chtěl naddotčený předeek náš, aby Nový Zákon nejprvé na světlo vydán byl s přidáním pro užívání a naučení věrných duší vejkladů těch věcí, o kterých mezi katolickými a kacíři býva rozepře...*⁹

Napriek tomu, že miestami sa preklad vyznačuje až otrockým pretlmočením Vulgáty, čo je na škodu českého jazyka, celkovo pôsobí Biblia sviežim a zvučným jazykom.¹⁰ Druhé vydanie bola vytlačené v rokoch 1769-1771 za arcibiskupa Antonína Petra Příchovského opäť v nákladem „Dědictví svatováclavského.“ Vytlačením celej SB, tzn. Starého i Nového zákona sa dostala do rúk prvý úplný katolícky preklad Biblie do češtiny.

Za svojej vlády sa cisárovná Mária Terézia obrátila na rakúskych biskupov, aby sa postarali o lacné a ľudové vydanie Svätého písma. Nový zákon vyšiel v roku 1778 a celá Biblia v roku 1780, ktorá dostala pomenovanie „Cisárska Biblia.“ Z nej 1000 kusov bolo rozdanych medzi ľud. Za základ sa vzal text Svätováclavskej Biblie. Miesta, ktoré až príliš záviseli na latinskej Vulgáte, boli upravené. Išlo vlastne o tretie vydanie SB, ktoré pripravili do tlače V. F. Durych a F. F. Procházka, pričom viac prihliadali ku Králickej Biblii.¹¹

Už vyššie spomenutá Benátska Biblia bola v 18. storočí považovaná za prvú tlačenú českú Bibliu. Bola vytlačená v zahraničí, v Benátkach, v tlačiarni Petra Liechtensteina v roku 1506. Bibliu vydali svojím nákladom traja mešťania Starého Mesta pražského, kalíšnici Jan Hlavsa, Václav Sova a Burian Lazar. Dôvodom, pre ktorý sa obrátili s požiadavkou tlače do zahraničia bola asi tá skutočnosť, že v Prahe v tom čase nebola tlačiareň, ktorá by zvládla písmo a ilustrácie, ktoré Biblia obsahovala. Pravdepodobne tlač bola aj lacnejšia v zahraničí než v Prahe.¹² V predhovore sa oznamuje, že prináša taktiež Tretiu a Štvrtú knihu Ezdrášovu a že všade uvádza krátky súhrn obsahu jednotlivých kníh a kapitol. Ako dôvod uvedenia 3-4 Ezdr sa uvádza: „*Neb tyto knihy nejsou u veliké vážnosti jako jiné..., aniž také mezi knihami židovskými se shledávají. Ale však proto Doktorové světi čítali jsou knihy tyto..., zvlášť svatý Jeroným a Isidorus a Brito... A že již obecně v latinských biblií, kteréž tisknú, knihy tyto pokládají se mezi jinými, protož není neslušné, ale příhodné, aby i v českých biblií položeny byli, nebo v nich... činí se zmienka znamenitá o Kristu Ježíši, Synu božiem, a zvláště o jeho dvojitem příští.*“¹³

⁹ Porov.: KYAS, V.: *Česká Bible v dějinách národního písemnictví*. Praha : Vyšehrad 1997, s. 211.

¹⁰ Porov.: MERELL, J.: *Bible v českých zemích od nejstarších dob do současnosti*. Praha : Česká katolická charita 1956, s. 54-55.

¹¹ Porov.: KYAS, V.: *Česká Bible v dějinách národního písemnictví*. Praha : Vyšehrad 1997, s. 224.

¹² Porov.: MERELL, J.: *Bible v českých zemích od nejstarších dob do současnosti*. Praha : Česká katolická charita 1956, s. 43-44.

¹³ Porov.: KYAS, V.: *Česká Bible v dějinách národního písemnictví*. Praha : Vyšehrad 1997, s. 132.

Benátska Biblia spôsobila veľký pokrok, lebo jej jazyk aj pravopis sa priblížil požiadavkám novšej doby, čím si získala obľúbenosť. Svedčí o tom aj tá skutočnosť, že Českí bratia najskôr napadli preklad kvôli jej novotám v českej biblistike. Ale o polstoročie neskôr už spomínaný Jan Blahoslav sa o nej vyjadroval s úctou.

Svätováclavská Biblia vo svojom predhovore z roku 1675 vyzdvihuje Benátsku Bibliu a pokladá ju za svoj vzor. Aj v nej sú uvedené 3-4 Ezdr a Modlitba Manasses, pričom používa rovnaký argument ako Benátska Biblia (zmieňuje sa o nich sv. Hieronym a Izidor a obsahuje znamenité zmienky o Kristu Pánovi a jeho druhom príchode).

Opis zapožičaného exemplára

Exemplár SB zapožičaný od slovenských jezuitov má jednoduchý prebal, ktorý je značne poškodený ([príloha 5](#)). Na jej prednej strane sa nachádza znak IHS a na zadnej strane zobrazenie neidentifikovanej postavy.¹⁴ Na prvom liste je vyobrazená v hornej časti Madona s dieťaťom, v strednej časti snád' Joachim a Anna (?) a uprostred Mária s dieťaťom. V dolnej časti s výzdobou je nápis „S.Maria Cell.“ Na druhom liste je vyobrazený sv. Michal a je uvedený nápis označujúci miesto pôvodu a autora „Wien, bei Franz Barth“. Ďalší list v strede zobrazuje evanjelistu Marka a vybrané evanjeliové výjavy (1. rad hore): Mária Magdaléna pri nohách Krista Pána; Samaritánka; Pán Ježiš na mori; (2. rad): Svadba v Káne; Uzdravenie slepého od narodenia; (3. rad): Pokušenie na púšti; Žena Kanaančanka; (4. Rad v strede dolu): Premenenie Krista Pána. Tento list by mal byť súčasťou novozákonného vydania, tzn. na tomto mieste nie je uvedený správne. Nasleduje príhovor k čitateľovi, ktorý je poškodený. Príhovor obsahuje opis Ježišovej činnosti opísaný v jednotlivých evanjeliách. Potom nasleduje predhovor, v ktorom je čitateľ upozornený, že modlitba Manassesova ako aj dve knihy, ktoré nesú názov Tretia a Štvrtá kniha Ezdrášova sa tu nachádzajú totiž po pravých zákonných knihách, ktoré Tridentský koncil za Sväté písmo prijal. Tieto knihy sú napriek tomu vložené, aby sa nestratili alebo v niektorých vydaniach aby neboli vymazané. Prvé listy sú výrazne poškodené a nedržia s väzbou knihy. Na konci 4. knihy Ezdrášovej na str. 59 sa nachádza dôležitý dátum 1715: „*K večnej sláve Božej a k cti najsvätejšej rodičky Božej blahoslavenej Panenky Márie a všetkých svätých Božích: zvlášť milého svätého Václava dediča českého dokonaný je tento Starý zákon roku Pána sedemnáststého pätnásteho v oslavu sv. Vojtecha pražského biskupa a mučenika.*“ ([príloha 6](#)) Ide teda o ukončenie Starého

¹⁴ Symbol začali používať jezuiti v 15. storočí a od 16. storočia sa začal objavovať na všetkých jezuitských stavbách, liturgických predmetoch, spisoch a pod. s významom: *Iesum Habemus Socium – Ježiša máme za spoločníka*. Pôvodný výnam bol *Iesus Hominum Salvator - Ježi ľudí Spasiteľ*.

zákona, ktorý vyšiel v roku 1715 a obsahoval Genezis, historické a múdroslovné knihy. Tieto knihy však v exemplári slovenských jezuitov úplne chýbajú a zachovali sa, ako už bolo uvedené, apokryfné spisy: Modlitba Manasses, 3-4 Ezdr.

Nasleduje obraz Krista kráľa, pod ktorým je skratka IHS a Hieronymov list kňazovi Paulinovi.¹⁵ V tlačenej vydaní Gutenbergovej Biblie latinskej Vulgáty z roku 1455 taktiež bol uvedený tento list v latinčine, tu je uvedený v českom preklade. Po Hieronymovom liste nasledujú „errata“, kde sa uvádza, že ide o opätovné vydanie Katolíckeho Starého zákona. Errata sa vzťahujú na predchádzajúcu časť, tzn., tie, ktoré úplne chýbajú až na výnimku Modlitby Manasses a 3-4 Ezd. Potom nasleduje záverečné priateľské upozornenie úprimnému čitateľovi. V ňom sa najskôr pripomína, že český preklad je urobený podľa všeobecného latinského prekladu, ktorý je potvrdený všeobecnou rímskou Cirkvou. Ak sa niekde vyskytli v preklade chyby, prosí o pochopenie, lebo „aj kôň má štyri nohy a potkne sa.“

Po týchto slovách nasleduje prvá kniha prekladu Starého zákona, tzn. Kniha proroka Izaiáša bez uvedenie akéhokoľvek titulného listu. Začína teda vydanie Starého zákona z roku 1712, ktoré obsahuje všetkých (veľkých i malých) prorokov a 1-2 Mach.

Poradie jednotlivých biblických spisov tejto časti Starého zákona je nasledovné: Iz, Jer, Threni, Bar, Ez, Dan, Oz, Joel, Am, Abd, Jon, Mich, Nah, Hab, Sof, Ag, Zach, Mal, 1 Mach, 2 Mach.

Potom nasleduje príhovor čitateľovi, v ktorom prekladatelia vysvetľujú, že bludné učenie najčastejšie vychádza z Nového zákona, prekladatelia sa rozhodli preložiť najskôr Nový zákon. Dôležitý je časový údaj „dne 9. měsíce listopadu, léta Páně 1676.“ Tento list má byť na začiatku Nového zákona. Omylom potom nasleduje titulný list „Prorokové a Knihy Machabejské“ s dátum 1712 ([príloha 7](#)). Tento titulný list by mal byť umiestnený pred Knihu proroka Izaiáša. Na druhej strane titulného listu je vysvetlené poradie prorokov. V ňom sa píše, že prorok Izaiáš je síce v knihách Svätého písma medzi prorokmi uvádzaný na prvom mieste, ale čo sa týka časového poriadku, medzi všetkými prorokmi prvým je Ozeáš, druhý Joel, tretí Jonáš, štvrtý Amos, piaty Izaiáš, šiesty Abdiáš, siedmy Micheáš, ôsmy Nahum, deviaty Sofoniáš, desiaty Habakuk, jedenásty Jeremiáš, dvanásty Ezechiel, trinásty Baruch, štrnásty Daniel, pätnásty Aggeus, šestnásty Zachariáš a sedemnásty Malachiáš.

¹⁵ Sv. Hieronym napísal tento list v roku 394 po Kr. Vyzýva v ňom k horlivému štúdiu Svätého písma. Postupne prechádza Starým aj Novým zákonom a vyberá z nich poučenie pre duchovný život. Hieronym sa narodil v roku 354 v Bordeaux. V roku 394 bol vysvätený za kňaza a v roku 409 sa stal biskupom v Nole. Zomrel v roku 431.

Potom nasleduje úvod k Evanjeliu podľa Matúša, tzn. začínajú novozákonné spisy, ktoré sú uvedené v tomto poradí: Mt, Mk, Lk, Jn, Sk, Rim, 1 Kor, 2 Kor, Gal, Ef, Flp, Kol, 1 Sol, 2 Sol, 1 Tim, 2 Tim, Tít, Flm, Hebr¹⁶, Jak, 1 Pt, 2 Pt, 1 Jn, 2 Jn, 3 Jn, Júd, Zjv. Potom je uvedený register listov a evanjelií na niektoré sviatky a vecný register (o almužne, o anjeloch atď.). Potom nasleduje register na celý liturgický rok podľa Rímsko-katolíckej cirkvi na dni nedele a sviatky. Tento posledný register je výrazne poškodený.

Formálna stránka SB

Text každého biblického spisu je ohraničený viditeľným rámom. V záhlaví v strede je uvedený názov biblického spisu v rohu je uvedené číslo strany prekladu arabskou číslicou a číslo kapitoly biblického spisu latinským písmenom. V päte v strede sú uvedené veľké písmená latinskej abecedy a v rohu slovo, ktorým začína riadok na nasledujúcej strane. Vnútri rámca je uvedený biblický text, ktorý je označený arabskými číslicami na verše. Každý kapitole predchádza rozdelenie obsahu, ktorý je označený rímskymi písmenami, tie sa nachádzajú aj priamo v texte. Na vnútorných okrajoch sú veľké písmená latinskej abecedy. Na vonkajších okrajoch sa nachádza poznámkový aparát, ktorý obsahuje poznámky rôzneho typu: odvolávky na iné biblické paralelné miesta, vysvetľujúce a spresňujúce informácie. Na tento účel sa používajú viaceré značky: 1. Malé písmená latinskej abecedy (a,b,c...); značky * / **/†/. Na niektorých miestach je na konci kapitoly uvedený vysvetľujúci exegetický komentár. Každá kapitola biblického textu začína zdobenou iniciálou a na začiatku nového biblického spisu sa nachádza ilustrácia (neplatí to pre Jeremiášove náreky (str. 167) a proroka Barucha na str. 178, pravdepodobne z toho dôvodu, že sa považovali za súčasť Knihy proroka Jeremiáša¹⁷). Niekedy je ilustrácia umiestnená aj na inom mieste biblického spisu (porov. Daniel na str. 297). Ilustrácie v Novom zákone úplne chýbajú, najskôr z toho dôvodu, že Nový zákon bol vydaný ako prvý a neskoršie vydania už boli prepracovanejšie. Začiatok ďalšieho biblického spisu je vždy uvedený na novej strane.

¹⁶ V preklade je Hebr označený ako „Pavlov list Židom“. V dekréte Tridentského koncilu je List Hebrejom taktiež označený ako „Pavlov list“. Porov.: *ENCHIRIDION BIBLICUM. Documenti della Chiesa sulla Sacra Scrittura. Edizione bilingue*. Bologna : EDB 2004 (Terza edizione), s. 82.

¹⁷ Dekrét Tridentského koncilu neuvádza „Threni“, tzn. Jeremiášove náreky, lebo ich považuje za súčasť Jeremiáša a pri Baruchovi dekrét uvádza „Jeremisa cum Baruch“, čím Barucha spája s Jeremiášom. Porov.: *ENCHIRIDION BIBLICUM, Documenti della Chiesa sulla Sacra Scrittura. Edizione bilingue*. Bologna : EDB 2004 (terza edizione), s. 82.

Porovnanie KB a SB

Poradie novozákoných spisov je v oboch Bibliách rovnaké, pričom nesledujú poradie podľa dekrétu Tridentského koncilu (Mt, Mk, Lk, Jn, Sk, Rim, 1 Kor, 2 Kor, Gal, Ef, Flp, Kol, 1 Sol, 2 Sol, 1 Tim, 2 Tim, Tít, Flm, Hebr, 1 Pt, 2 Pt, 1 Jn, 2 Jn, 3 Jn, Jak, Júd, Zjv).¹⁸ Ale poradie v KB a SB je identické so Sixtoklementinou.

Idea usporiadania textu do rámca je v oboch verziách rovnaké, no knižné vydanie SB je prepracované. V KB neraz biblický text presahuje vyznačený rámec. SB celkovo pôsobí uhladeným premysleným dojmom. Jednotlivé biblické spisy začínajú na novej strane, kým v KB je text uvádzaný priebežne. V SB každý biblický spis predchádza úvod, v ktorom sa čitateľ dozvie základné informácie o danom spise. KB nič také neobsahuje.

Usporiadanie strany je veľmi podobné v KB a SB. Každé kapitole predchádza stručný sumár jej obsahu. Vonkajší okraj slúži na poznámky k biblickému textu. Myšlienka registra liturgických čítaní je rovnaká a nachádza sa na konci KB ako aj SB. Navyše SB v časti Nového zákona obsahuje aj vecný register v abecednom poradí (o almužne, o anjeloch, o apoštoloch, o birmovaní, o biskupoch, o nebeskom blahoslavenstve, o Bohu atď.).

Vonkajšie okraje slúžia v KB nielen na referencie paralelných miest, ale taktiež aj na označenie liturgického čítania a exegetické poznámky. Všetky sú uvádzané v latinskom jazyku. Oproti tomu je celkový systém SB prepracovanejší. Každému biblickému spisu predchádza úvod, v ktorom je spis predstavený. Potom nasleduje sumár a rozdelenie každej kapitoly. Na konci kapitoly je uvedený podrobný exegetický komentár. Vonkajší okraj je využitý na uvedenie odkazov na paralelné biblické texty a len výnimočne na niektoré exegetické poznámky. Odvolávky na liturgické sviatky, ako je to uvedené v KB, v SB nenájdeme.

Komentáre odlišovali SB od starších českých Biblií. V nich sa najčastejšie citovali cirkevní otcovia, čo nachádzame aj v KB. Zvláštnosťou je, že komentáre v SB odrážajú aj vtedajšie náboženské a sociálne rozpoloženie spoločnosti. V komentári k 1 Kr 14 sa uvádza vysvetlenie, prečo sa svätá omša slávi len v latinskom jazyku: *„Před sedmi sty let povoleno bylo Moravanům slovanskou řečí služby Boží konati, proč nyní ne? Tehdáž byla toho důležitá příčina, protože celé království spolu se na křesťanskou víru obrátilo a nemohlo se v Moravě najíti dosti kněží, kteřížby latinsky mši svatou sloužili, pročez usoudil papež římský, že jest lépeji, aby se mše po slovansku sloužila nežli aby žádná mše nebylo. Nic méně potom, když již*

¹⁸ Porov.: ENCHIRIDION BIBLICUM. Documenti della Chiesa sulla Sacra Scrittura. Edizione bilingue. Bologna : EDB 2004 (Terza edizione), s. 82.

lid dobře vyučen byl, a bylo dosti způsobných kněží, ještoby latinsky sloužili, bylo lépeji slovanské řeči při mši neužívati a obyčeje veřejného celé katolické církve následovati, jakož se i stalo. Léta 1079 Vratislav kníže české, kterýž potom léta 1086ho byl zřízen za prvního českého krále, žádal od papeže Řehoře VII., aby dovolil svatou mši slovanským jazykem sloužiti, ale té jeho žádosti odepříno bylo.“ (priloha 8)

Iný príklad nájdeme v komentári k Iz 20: „A kdo uvedl do Čech onen blud, že každý křesťan povinen jest pod obojí způsobou přijímati velebnou svátost? Ne Mistr Hus, ani Mistr Jeroným, nýbrž jakýsi Petr Dráždanský, jenž při kapli S. Michala malý dětinský Mistr jsa, podobně do čtení Písma S. se dal a přišed na ona slova Kristova: Nebudeteli jísti těla Syna člověka a píti jeho krve, nebudete míti života v sobě; tak to hloupy člověk vykládal, jakoby žádný do života věčného přijíti nemohl, leč by z kalicha pil.“¹⁹

Ide teda o vklad samotných českých prekladateľov, čo nenájdeme v KB. Tieto komentáre mali podporiť katolícku reformáciu a oslabiť vplyv reformácie.

Doc. ThDr. František Trstenský, PhD.

Katedra histórie a biblických vied TI TF KU v Ružomberku
Spišské Podhradie – Spišská Kapitula

Použitá literatúra

ENCHIRIDION BIBLICUM. Documenti della Chiesa sulla Sacra Scrittura. Edizione bilingue.

Bologna : EDB 2004 (Terza edizione).

KYAS, V.: *Česká Bible v dějinách národního písemnictví.* Praha : Vyšehrad 1997.

MERELL, J.: *Bible v českých zemích od nejstarších dob do současnosti.* Praha : Česká katolická charita 1956.

TRSTENSKÝ, F.: *Charakter poznámok k Novému zákonu v preklade Kamaldulskej Biblie.* In: TYROL, A. (zost.): *Historicko-exegetický výskum Kamalduského prekladu Biblie II.* Ružomberok : Katolícka univerzita v Ružomberku 2010.

¹⁹ Porov.: KYAS, V.: *Česká Bible v dějinách národního písemnictví.* Praha : Vyšehrad 1997, s. 222.